

Gender és politika, de az az igazi

Agnieszka Graff

A cikk a Krytyka Polityczna baloldali szellemi műhely és kiadó azonos című folyóiratának
2013. december 19-i számában jelent meg:

<http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/opinie/20131219/graff-gender-i-polityka-ale-ta-prawdziwa>

*A szöveget fordította és a megjegyzéseket írta
Szathmáry-Kellermann Viktória*

Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest

2014. június

A gender utáni hajtóvadászat korántsem valamiféle félreértés: az új, nacionalista jobboldal és a katolikus Egyház vezetői közötti kiegyezés jele.

A „gender-ideológia” elleni hajsza értelmi szerzői és szervezői nem is kissé mulathatnak jól, ahogyan a mi „genderes” oldalunk reakcióját követik. Megindítóan tanácstalan, lefegyverzően tisztességes, a valóságtól teljességgel elszakadt és (a genderrel szembeni támadásokkal ellentétben) mindenféle összehangoltságtól mentes. Jó pár hónapja tart már ez a móka, mi pedig még mindig hagyjuk, hogy Oko atya lépre csaljon bennünket, még mindig azt magyarázzuk a népnek, mi is az a gender. Mindannyian, férfiak és nők, külön-külön, a magunk módján, de néha kisebb csoportokban is, részt veszünk ebben a „genderről folyó vitában”, ami úgymond a lengyel médiában zajlik. Hol itt magyarázunk, hol ott kommentálunk, aztán ismét csak cáfolunk, tiltakozunk vagy gúnyolódunk. Arany miniruha meg pápának írt levél. A baj csak az, hogy miközben mi a meggyőződésesekhez szólunk, az ellenfeleink egyre inkább megerősödnek abban a hitükben, hogy a gender valamiféle disznóság, aminek a célja a gyermekek megrontása meg a hétköznapi emberek kioktatása és nevetségessé tétele. Mi pedig mindeközben mintha tudomást sem vennénk a botrány szélesebb háttéréről – a politikai háttéréről, aminek nincs túlságosan sok köze a genderhez. De erről esik még szó a befejezésben, elsőként inkább rövid anti-antigenderista áttekintést javasolnék.

Hamarosan egész kis antológiára való anyag gyűlik össze a magyarázó-helyesbítő szövegekből, amelyek a legjobb szándék ellenére is süket fülekre találnak. Agnieszka Kozłowska-Rajewicz esélyegyenlőségi miniszter asszony racionális párbeszédbe bocsátkozik a gender ellenzőivel, amolyan tanítónő-szerepet vállalva magára – racionális, ámde tévútra vezetett személyként kezelve a hallgatóját helyreigazítja a „hamis értelmezéseket”. A pedagógiai erőfeszítést a genderrel kapcsolatos fogalmak kisszótára koronázza – rendkívül hasznos dolog gender studies-hallgatók számára, de nem hiszem, hogy bármelyik püspök vagy akár csak hittanár is haszonnal forgatta volna.

A következő jelentős és tiszteletre méltó irat: a ZNP¹ vezetősége magyarázza türelmesen, hogy senki sem kísérgeti sex shopokba az óvodásokat, és kiáll a tanárok mellett, akiket azért zaklatnak, mert megpróbálták a nemek közötti egyenlőség oktatását lengyel iskolákban és óvodákban is bevezetni. Nagyon helyes. Azért van a ZNP, hogy a tanárokat védje. A baj csak az, hogy lehetetlen őket megvédeni, mert a lengyel iskolákban a papoké a valódi hatalom, nem pedig a szakszervezeteké. Az igazgatókra a ZNP nyilatkozatának még a *Wychowawca* (*Nevelő*) című katolikus folyóirat genderellenes számánál is kevesebb hatása lehet majd, ami a könnyebbség kedvéért teljes terjedelmében hozzáférhető az interneten is. Érdeemes elolvasni, különös tekintettel arra, hogy a szerkesztőség közlése szerint a *Wychowawca* szerepel a pontot érő tudományos folyóiratok listáján (a publikációért járó pontok száma: 2).²

¹ Związek Nauczycielstwa Polskiego, Lengyel Pedagógiai Szakszervezet

² A megjelölt pontszám még az impakt faktorról nem rendelkező periodikák között is alacsonynak számít (összehasonlításképpen: a Springer által kiadott *Gender Issues* vagy a Cseh Tudományos Akadémia által megjelentetett *Gender, rovné příležitosti, výzkum* tíz pontot ér), de mivel Lengyelországban a pontszerzési kötelezettség a tudományos pálya minden szakaszában igen komoly terhet jelent, nem szabad tőle eltekinteni.

A hajszára adott reakciók legkevésbé szerencsés esete Joanna Bator a *Gazeta Wyborcza*³ hétvégi kiadásában megjelent sziporkázó és gunyoros szövege. A szerző bravúrosan üz csúfot a genderileg műveletlenekből, Levi-Strausst citálja, a püspökök gender-identitását elemzi, gúnyt üz a nemek közötti egyenlőség oktatása által ébresztett félelmekből egészen a *Hello Kitty* rajzfilmtől való rettegésig vezetve le őket, ami ugye állítólag a Sátán műve. A kiváló író felváltva perorál⁴ és pukkadozik a nevetéstől, megbélyegezve a vaskalapost, akinek fogalma sincs az antropológiáról. Ez az eruditív⁵ írása nagy lelkesedést váltott ki a genderrel foglalkozó tudományos közegben. Nekem is tetszett volna, ha nincs a kontextus. Mert mi csapódik le ebből a kinyilatkoztatásból a köreinken kívüli olvasó számára? Na, az vitathatatlanul le fog csapódni, hogy Joanna Bator széleskörűen művelt. Összességében viszont az jön majd le belőle, hogy a gender hívei jobban képzettek, sokkalta sziporkázóbbak és menőbbek a gender ellenségeinél, melynek a végső bizonyítéka az a popkulturális idézetekkel teli, hatalmas és szupermenő rajz kellene legyen, ami a szöveg illusztrációjaként szolgál. Ha valaki még nem tudná, mi is az a „kulturális baloldal” és miért szavaznak az egyszerű emberek tömegesen a nacionalista jobboldalra, félre kellene tennie Thomas Frank *Mi a baj Kansas-szel?*-jét és azonnal elolvasnia ezt a szöveget.

Akkor már egyértelműen inkább a Nőkongresszus pápához címzett levele⁶, amit Kinga Dunin a tárcájában a „hűséges alattvalók cárhoz intézett feliratának” csúfol. Naiv egy olvasat. Én inkább kétségbeesett kísérletnek tekintem egy olyasfajta gesztus megtételére, ami valamiképp illeszkedne a hajszá teremtette helyzethez. Tényleges politikai gesztusnak, elvégre egy meghatározott közösség nevében került rá sor. Beleköthetünk a részletekbe, de a levél célja az volt, hogy felhívja a média a figyelmét két tényre: (1) hogy létezik a vitának egy másik oldala, ami nem valamiféle gendernek nevezett absztrakció, hanem a lengyel nőmozgalom és mindazok, akikhez közel áll a nemek egyenlőségének gondolata, valamint, (2) hogy a gender utáni hajtóvadászat ellentmond a Vatikán aktuális politikájának, az ún. nyitott egyház pedig a nők igaz szövetségese – vagy legalábbis annak kellene lennie. A levelet a következő címre postázták: „Ferenc pápa, Vatikán, Olaszország”, de nyilvánvalóan nem a szó szoros értelmében a pápának címzett levél volt, és senki sem várja azt komolyan, hogy Ferenc válaszolni fog rá. Božena Keff a *Zadra*⁷ hasábjain megjelent válasza mulatságos ugyan, de alapjában véve ez a vicc csak arról árulkodik, hogy a szerzője az egyházat monolit tömbnek tekinti. Ha valóban az, akkor a levele igazán groteszk aktus. Csak az a bökkenő, hogy a legtöbb, a Kongresszushoz kötődő nő ezt nem így gondolja. Ferenc nem Benedek, a nyitott egyház továbbra is létezik, Lengyelországban szintén, és bár nincs ezekből túl sok, de természetes szövetségese a nőmozgalomnak. Nem azért írunk a pápának, mert félünk a „cártól”, hanem azért, mert a nők komoly hányada katolikus és az Egyház tagja is.

Panaszkodással kezdtem, amiért a reakciónk koordinációja pocsék. Világos, hogy ilyen is marad.

³ Baloldali-liberális kötődésű; a legnagyobb példányszámban megjelenő lengyel társadalmi-politikai napilap.

⁴ Jelentése: szónokol, pejoratív értelemben: papol.

⁵ Jelentése: művelt, olvasott.

⁶ Angol nyelven lásd itt: http://www.kongreskobiet.pl/en-EN/news/show/letter_from_the_congress_of_women_to_his_holiness_pope_francis

⁷ Lengyel feminista periodika.

Elvégre nem számítok a nem létező irányítóközpont direktíváira. (Gender-Vatikán tévedhetetlen gender-nőpápával? Na az lenne csak a rémálom. Akkor egyértelműen inkább a pápával való feminista levélváltás.) De nem válna-e a hasznunkra, ha közösségi szinten elgondolkodnánk arról, mibe keveredtünk?

Valamiféle stratégia, ami túllép a gender jóhiszemű definiálásán és a bigottak kigúnyolásán? Rosszmájúan azt is írtam, a reakciónk a valóságtól elszakadt. És mégis milyen a valóság? Politikai. Nem a tág értelemben vett politikára gondolok – hogy „a magánélet politika” stb. –, hanem csak arra, hogy ki kormányoz Lengyelországban, ki nyeri meg a következő választásokat, ki fogalmazza meg a törvényeket, és ki mit úszik meg szárazon.

Most, miközben ennek a szövegnek az írását befejezem, az Igazságügyi Minisztérium mellett működő büntetőjogi kodifikációs bizottság épp néhány apró változtatást javasol a büntető törvénykönyvben. A bizottság példának okáért úgy véli, jó volna a törvénykönyvben a „terhességmegszakítás” kifejezést a „megfogant gyermek halálának előidézése” szavakkal felváltani. Javaslatot tesz továbbá az abortusz, a sürgősségi fogamzásgátlás és a méhen kívüli megtermékenyítés szabályozásának szigorítására is. Úgy gondolja például, hogy azt a nőt, aki a terhessége utolsó harmadában vetélt el, börtönnel kellene büntetni (háromtól öt évig terjedően). És akkor még az az ötlete is támad, hogy nemi erőszak esetén visszaállítsa a kérelemre indítható bűnüldözési eljárás rendszerét, ami de facto azt jelenti, hogy a megerőszakolt nőre hárítják a felelősséget azért, hogy az elkövető bíróság elé kerüljön. Ezeket a felvetéseket a médiában jóhiszeműen a bizottság tagjainak magánvéleményeként, valamint „vitaindítóként” mutatják be. Nincs mitől félni, biztosít minket Donald Tusk. De vajon tényleg nincs? És vajon csak véletlen egybeesés volna, hogy ezek a felvetések a „gender-ideológia” utáni hajtóvadászat idején merülnek fel?

A gender utáni hajtóvadászat nem valami – mint arra Joanna Bator írása következtetni engedne – bigott marhaság, amit elég sziporkázva gúnyolni. Ez egy ragyogóan kitervelt, ügyesen levezetett propagandakampány. Nem önmagában való cél, hanem olyasvalami, amihez konkrét politikai célkitűzések társulnak.

Az első annak a megakadályozása volt, hogy Lengyelország ratifikálja a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló európai egyezményt. Az egész másfél éve kezdődött, amikor Jarosław Gowinnak⁸ sikerült a dokumentumban rábukannia a gender szóra, és kijelentette, hogy az ellentétes a keresztény értékekkel. Kozłowska-Rajewicz miniszter asszony türelmesen elmagyarázta Gowinnak, hogy mit takar a gender szó, és hogy semmi rosszat nem jelent. Hülye dolog saját magunkra hivatkozni, de azt gondolom, igazam volt annak idején, úgyhogy az akkori kommentáromat idézem: „Ez nem félreértés, hanem alapvető értékeket érintő, komoly politikai konfliktus. Konfliktus a liberalizmus és a vallási fundamentalizmus között. A probléma ugyanis nem az, hogy Gowin megmakacsolta magát, mert valamit nem értett, nekünk pedig mindenképpen el kell vele beszélgetnünk, hogy megérthesse. A probléma az, hogy olyasvalaki, mint Gowin, igazságügyminiszter lehet Lengyelországban.” Mit lehet tenni, a miniszter változott, de az egyezmény sorsa továbbra is bizonytalan. És mostanra talán senkinek sem fér már kétsége ahhoz, hogy a „gender” fasírtban van az Úrral.

⁸ A történetek idején igazságügyminiszter a koalícióban kormányzó, általában liberál-konzervatívnek címkézett Platforma Obywatelska (PO, Polgári Platform) politikusaként.

A kampány második fázisa – és második rendeltetése – valamivel több, mint egy hónapja bukkant fel, amikor a médiában erőre kaptak a pedofil-botrányokkal kapcsolatos hírek. A „gender-ideológiával” szembeni támadásnak kellett átcsatornáznia a haragot a pedofil papokról arra a közegre, amely igyekszik Lengyelországban a nemek közötti egyenlőség oktatásának legalábbis minimális alkotóelemeit bevezetni. Az ötlet zseniálisan egyszerű volt: teljességgel alaptalanul meg kell vádolni a szexuális neveléssel foglalkozók közösségét ugyanazzal, amivel a konkrét papokat vádolták. Hogyan is zajlott mindez? Teljesen hétköznapi módon. Elég volt néhány sajtótájékoztató, néhány előadás, néhány megjelenés a televízióban. És így aztán egy szép napon a gender teljességgel kiszorította a pedofiliát a médiából. A tájékozatlan hallgatónak – és hiszen ilyen a többség – az a benyomása kellett támadjon, hogy ez a jelenség sokkalta veszélyesebb. A gender-ideológia szexualizálja a gyermekeket. Sokkal veszélyesebbnek hangzik, mint az arról szóló hír, hogy ez vagy az a pap „molesztálja” vagy valaha molesztálta a gyerekeket, nem igaz? Ideológia, szexualizáció, gender – ismétlegessétek csak a végtelenségig ezeket a szavakat aggodalommal és nyugtalansággal telt hangon. Idegenek és baljóslatúak, működniük kell. És mindig tegyétek hozzá, hogy a gyermekekről van szó. A píaos, aki ezt kitalálta, egy zseni.

Hogy miért működik? Mert a békés, apolitikus, vitáktól irtózó emberek rögtön tettere készek, ha úgy érzik, hogy valaki vagy valami a gyerekeik biztonságát fenyegeti. Egy pillanatig úgy tűnt, hogy Lengyelországban, ahogyan az USA-ban, Németországban, Írországban, az emberek magukhoz térnek, ha meghallják, mennyire elterjedt, hogy papok gyerekeket molesztálnak. Hogy jönnek majd a perek, a kártérítések. A lengyel Egyház azonban elejét vette az efféle baleseteknek. Emlékeztek? A szülők a hibásak, a gyerekek vonzódnak a papokhoz. De néhány nappal annak a bizonyos érseknek a „szerencsétlen” nyilatkozatát követően már egész Lengyelország attól való félelmében reszketett, hogy a gyerekeket megfertőzi a gender-ideológia. Az Egyház – de leginkább az integrista, nemzeti szárnya⁹ – bizonyult az egyetlen védelmezőjüknek.

A gender nem csupán a feministák és a meleg pörölye,¹⁰ de a „balosok”¹¹ „szmolenszki merénylet” utáni soros pörölye is. Csak amolyan még szentebb és banálisabb. Apropos, meg a Platform pörölye.

Mert érdemes nem megfélemlenünk arról, hogy azoknak az embereknek a gondolkodása szerint, akikről itt most szó van, a Krytyka Polityczna a Platformtól megint csak nem is különbözik ám annyira, és pont ugyanolyan szinten „balos” Judith Butler, mint Donald Tusk. És hát talán mégis csak inkább gondolnak Tuskra, mint Butlerre, merthogy Tusk kormányoz Lengyelországban.

A „gendernek” nevezett propagandatermék több okból is kiszorítja a „szmolenszki merényletet”. Először is, az idő megteszi a magáét. Mégis meddig lehet a lapok hasábjait

⁹ Az integrizmus vagy integralizmus mint a katolikus egyházon belül kialakult, modernizációval szembehelyezkedő mozgalom lényege, hogy nem csupán magánéleti, de kulturális vagy politikai kérdéseket is a hit és az egyház hatalmának kíván alárendelni a hit integritásának megőrzése szellemében.

¹⁰ A kalapács, átvitt értelemben csapás jelentésű „pöröly” szó itt Heinrich Kramer és Jacob Sprenger inkvizítorok 15. századi, magyarul *Boszorkánypöröly* címen ismert kézikönyvére tett utalás, mely döntő hatással volt a boszorkányüldözés gyakorlatára (*Malleus maleficarum*).

¹¹ A lengyel eredetiben használt *leming* és *lewak* szavak a lewo, „bal” szóra, így a politikailag baloldali elköteleződésű személyekre, közvetetten pedig a – különösen a konkurrens Prawo i Sprawiedliwość (Jog és Igazságosság) szempontjából – jobboldali-centristának tekintett PO választóira utaló kifejezések.

egy merénylettel megtölteni? Hogy a nyírfa? Hogy a füst, hogy tarkólövés? Ez mind szép, de elkelve valami erotikus szál. A genderben megvan. Másodszor, mióta csak az egyik merénylettel foglalkozó professzornak a szájából elhangzott a „blöfföltem” szó, az „összeesküvés”, „merénylet” és a „mészárlás” szavak elvesztették borús bájukat. Harmadszor, de talán ez a legfontosabb: Szmolenszk mint a választók mozgósításának eszköze nem passzol a jelen politikai konstellációhoz. Még nem tudható, ki lesz az új lengyel katolikus jobboldal vezére, de az világos, hogy valószínűleg nem Jarosław Kaczyński lesz az. Kaczyński nélkül pedig Szmolenszk értelmét veszti, nem igaz? A lángoló szívárvány, az már más dolog.¹² Más dolog a lengyel gyermekek védelme a baljós genderizmussal szemben. Itt aztán lehet tombolni. Hogy mit meg nem tesznek a mi kis drágáinkért.

A gyerekek kulcsfontosságúak – ez minden szexuális természetű pánik kötelező eleme –, de a genderrel szembeni támadásokat hallgatva érdemes figyelni a nemzeti felhangokra is. Zuzanna Radzik remekül ábrázolta a Tygodnik Powszechny¹³ hasábjain azt a mechanizmust, amely a gendert a nemzet és az Egyház ellenségévé formálta, és ő jegyezte meg elsőként azt is, hogy a gender elleni hajszában régi xenofób rögeszmék találtak visszhangra: „A frázisok heve és plasztikussága, illetve az emberiség pusztulásának apokaliptikus, ámde mégis abszurd víziói emlékeztetnek engem valamire. Valaha a zsidók, a szabadkőművesek és az EU jelentek meg fenyegetésként, egy ideje épp a homolobby és a gender viszi a prímet. De a ”fenyegetés eme forrásai” valójában továbbra is együttesen jelennek meg, mert hiszen az ilyesmiben járatos olvasó szempillantás alatt megérti az amerikai milliárdosokra tett utalásokat”.

A kedvenc példám a „Gender – az Egyház tekintélyének aláásása és a lengyel nemzet romlásba döntése” – Piotr Jaroszyński professzor a Haza és az Egyház sorsa iránti aggodalommal telt szónoklata a Radio Maryján.¹⁴ Egy csokornyai idézet: „A gender a nemzet öngyilkossága...” „olyan emberek propagálják, akik ki tudja, honnan kerültek elő...” „a célja a lengyel nemzet romlásba döntése, ehhez egyáltalán semmi kétség sem férhet...” „Hiszen a többségük nem is katolikus...” „nem szabad hitelt adni azoknak az embereknek, akik az esetek többségében rosszat akarnak nekünk...”

Vagy itt van ez a rövid részlet, ezúttal az elbűvölő nevet viselő „*niedlagender*” („*nemetagenderre*”) oldalról: „A gender mint ideológia lényegét tekintve eszköz a világot irányító emberek kezében. (...) Ezért hát a családnak el kell pusztulnia és át kell alakulnia bármily módon, csak ne maradhasson az, amit a hagyományos társadalmakban még jelent. Lengyelországban még létezik ez a család, bár kezd kisebbségbe szorulni. Hasonlóképpen a nemzetállamok, a hazák, a hazafias nevelés, a mostanáig létező kultúra mindegyik felszámolandó, leváltandó a gender-gondolkodás számára, ezen ideológia gondolkodásmódja szerint mindez rossz, nagyon rossz”.

A gender elleni egyházi-jobbos hajtóvadászat korántsem valamiféle félreértés tehát (bár Kozłowska-Rajewicz miniszter asszony bizonyára kénytelen olyan szellemben írni a nyilatkozatait, mintha elhinné, hogy az). Ellenkezőleg – az új nacionalista jobboldal és a

¹² Julita Wójcik eredetileg a lengyel EU-elnökség tiszteletére Brüsszelben kiállított, művirágokból készült szívárvány-installációját ötször gyújtották fel nacionalista huligánok varsói felállítása óta, teljes rekonstrukcióját követően idén május 1-jén adták át újra.

¹³ Liberális értékeket képviselő katolikus társadalmi-kulturális hetilap.

¹⁴ Konzervatív katolikus rádió.

katolikus Egyház vezetői közötti kiegyezés jele, vagy – ahogyan azt Magdalena Środa ügyesen megfogalmazta – az Egyház és a Stadion szövetségéé. Ez a szövetség épp csak születőben van, ezért is van sürgősen szüksége közös ellenségre. A drukker és a püspök – furcsa egy páros. Márpedig itt arról van szó, hogy a világaik egyé forrjanak a közös fenyegetéssel szemben. A gender ideálisan alkalmas az ilyesfajta ellenség szerepére – bűnös és idegen egyszerre, megfoghatatlan és áskálódik: velünk, a lengyelekkel és a katolikusokkal szemben.

A „gender-ideológia” a maga egyszerűségében zseniális konstrukció – sokkalta jobb, mint a „homoszexuális lobbí”, a feminizmusról vagy a halál civilizációjáról nem is beszélve. A „genderrel” szembeni gyűlölet összekapcsolja magában a homofóbiát és az Európai Unióval szembeni ellenérzéseket a család és a gyermekek iránt érzett aggodalommal.

Ne áltassuk magunkat azzal, hogy itt uniós forrásokról vagy a nemek egyenlőségének oktatásáról lenne szó. Ezek az urak a Lengyelország feletti hatalmat szeretnék átvenni. Ha a tervük sikerrel jár, néhány év múlva meghatottan fogjuk ezt a tökéletlen lengyel demokráciát felemlegetni.

A szerzőről: Dr. Agnieszka Graff író, nőjogi aktivista. A Varsói Egyetemen amerikai irodalmat és „gender studies”-t tanít.

A jelen tanulmányban kifejtett nézetek a szerző nézetei, és nem feltétlenül tükrözik a Friedrich-Ebert-Stiftung nézeteit.

A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) által megjelentett és a honlapján található bármely anyagot tilos kereskedelmi forgalomba helyezni, megjelentetni a FES előzetes írásbeli engedélye nélkül.